

Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Η Ψ Υ Χ Ο Λ Ο Γ Ι Α

R. SAPSFORD, A. STILL, D. MIELL

R. STEVENS, M. WETHERELL

επιμέλεια

Η θεωρία στην κοινωνική ψυχολογία

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ	9
Πρόλογος Πρώτου Μέρους	9
1 Ορίζοντας την κοινωνική ψυχολογία Margaret Wetherell μαζί με τους Patrick McGhee και Richard Stevens	15
2 Οι ιστορικές καταβολές της κοινωνικής ψυχολογίας Arthur Still	35

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΙΚΙΛΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ	65
Πρόλογος Δεύτερου Μέρους	65
3 Κριτήρια για τη διάκριση μεταξύ θεωριών στην κοινωνική ψυχολογία Richard Stevens	69
4 «Επικράτειες» Ανάλυση Roger Sapsford	97
5 Μια τριμερής θεωρία για την αλληλοσυσχέτιση οπτικών στην ψυχολογία Richard Stevens	111
6 Θεωρίες του νοήματος Arthur Still	123
7 Ρεαλισμός και σχετικισμός Margaret Wetherell και Arthur Still	143
8 Μορφές ζωής: Επιστήμη και κοινωνική ψυχολογία David Devalle	167
9 Αποδεικτικά στοιχεία Roger Sapsford	207

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΦΑΡΜΟΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ 229

Πρόλογος Τρίτου Μέρους 229

10 Χρησιμοποιώντας την κοινωνική ψυχολογία
Jeannette Murphy 233

11 Αντιστεκόμενοι στην κοινωνική ψυχολογία
Roger Sapsford και Rudi Dallos 271

Ευρετήριο ονομάτων και θεμάτων 295

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ARTHUR STILL

1 Η παρούσα έκδοση και οι δύο κοινωνικές ψυχολογίες

Στις αγγλόφωνες χώρες η κοινωνική ψυχολογία έχει δύο διαφορετικές ιστορικές διαδρομές. Άλλες φορές ανήκε στα πανεπιστημιακά τμήματα κοινωνιολογίας και άλλες φορές στα τμήματα ψυχολογίας και αυτές οι δύο παραδόσεις εξακολουθούν να ισχύουν μέχρι σήμερα. Είναι γνωστές αντίστοιχα ως κοινωνιολογική κοινωνική ψυχολογία (ΚΚΨ) και ψυχολογική κοινωνική ψυχολογία (ΨΚΨ). Καθεμιά έχει τα δικά της περιοδικά και διαφορετικά εισαγωγικά βιβλία, ενώ μια προσεκτική ματιά στις παραπομπές σε άρθρα και βιβλία δείχνει ότι οι συγγραφείς της ΚΚΨ και της ΨΚΨ παραπέμπουν σε διαφορετικές ομάδες συγγραφέων. Γενικά, οι συγγραφείς της ΚΚΨ παραπέμπουν σε άλλους συγγραφείς της ΚΚΨ και αντίστροφα, γεγονός το οποίο υποδηλώνει δύο διαφορετικά επιστημονικά πεδία (Collier κ.ά., 1991· Good, 1980, 1993).

Σε γενικές γραμμές η πειραματική, γνωστική ψυχολογία (π.χ. Lalljee, 1996) ανήκει στην ΨΚΨ, ενώ ο κοινωνικός κονστρουξιονισμός (π.χ. Wetherell και Maybin, 1996) ανήκει στην ΚΚΨ. Ωστόσο, πρόσφατα στη Βρετανία οι κοινωνικο-κονστρουξιονιστικές προσεγγίσεις πληθαίνουν σε ορισμένα τμήματα της ΨΚΨ, ενώ οι ιδέες διακινούνται πιο ελεύθερα από ποτέ μεταξύ των επιστημονικών πεδίων. Η ψυχανάλυση παίζει σημαντικό ρόλο στην ΚΚΨ, αλλά συνήθως αγνοείται στην ΨΚΨ, παρόλο που αυτό δεν συνέβαινε σε παλιότερες περιόδους του 20ού αιώνα (Collier κ.ά., 1991, σ. 5). Η ανθρωπιστική ψυχολογία (βλ. Stevens, 1996) έχει επηρεαστεί από διάφορους επιστημονικούς κλάδους και ως «τρίτη δύναμη» στο χώρο έρχεται σε αντίθεση με τις πειραματικές και ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις. Αυτή έχει εδραιωθεί τόσο στην ΚΚΨ όσο και στην ΨΚΨ στη Βόρεια Αμερική.

2 Οι καταβολές της αφήγησης και της υποκειμενικότητας: ο Άγιος Αυγουστίνος

Αναλογιστείτε για λίγο τον τρόπο με τον οποίο κατανοούμε τους ανθρώπους, τα γεγονότα και τις καταστάσεις «αφηγούμενοι ιστορίες» γι' αυτά. Σκεφτείτε, για παράδειγμα, τον Alex, που περιγράφει ο Stevens (1996α, σ. 2). Παλεύει με τον καρκίνο, η γυναίκα του τον παράτησε και δεν έχει δουλειά. Πώς λοιπόν ο ίδιος αναστοχάζεται την εμπειρία του ως άτομο; Μήπως προτιμά να αποστρέψει το βλέμμα του από τον σκοτεινό και θλιβερό του κόσμο και να πείσει τον εαυτό του ότι ποτέ δεν ήταν τόσο ευτυχισμένος, ότι έχει ανακαλύψει μια νέα δίαιτα και τη γιόγκα που θα καταπολεμήσουν τον καρκίνο του, ότι η γυναίκα του θα γυρίσει σε αυτόν και ότι θα βρει ικανοποίηση σε μια νέα καριέρα; Ή μήπως αισθάνεται μόνο απελπισία και αυτολύπηση για τον τρόπο με τον οποίο φτάνει στο τέλος της η περιορισμένων οριζόντων ζωή του; Ή ίσως, όπως προτείνει ο συγγραφέας, παρόλο που αισθάνεται έτσι, βρίσκει παρηγοριά στον Θεό και στην υπόσχεση για μια μετά θάνατον ζωή που θα αντισταθμίσει την τωρινή δυστυχία του; Ο Alex με αυτούς τους τρόπους ενδέχεται να προσπαθεί να κατανοήσει τη δυστυχία του, προσαρμόζοντάς τη σε μια αφήγηση που έχει παρελθόν, παρόν και μέλλον.

Αυτή η εκκίνηση από μια ατομική θεώρηση και στη συνέχεια η κατανόησή της ως αφήγησης αποτελεί κυρίως δυτική πρακτική, τόσο ως ιστορία όσο και ως αυτοβιογραφία. Βρίσκεται στο κέντρο της ιουδαιοχριστιανικής παράδοσης, στο πλαίσιο της οποίας η Βίβλος αποτελεί την ιστορία ενός λαού, η οποία για τους χριστιανούς κορυφώνεται με τη ζωή του Χριστού. Ήταν επίσης πολύ αναπτυγμένη στην κλασική Ρώμη ως *narratio* (αφήγηση), δηλαδή ως ρητορική ικανότητα εξιστόρησης όσων συνέβησαν με στόχο την επιρροή του κοινού. Κατά τον 4ο αι. μ.Χ. αυτές οι δύο παραδόσεις συναντήθηκαν στον Άγιο Αυγουστίνο Ιππώνος, ένα δάσκαλο ρητορικής που ασπάστηκε το χριστιανισμό. Το διασημότερο βιβλίο του είναι οι *Εξομολογήσεις* και σε αυτό διηγείται τη δική του ιστορία για τη διαδρομή της ψυχής του προς τον Θεό. Αυτή η αυτοβιογραφία δεν είναι απλώς η ιστορία μιας ζωής, ένα εξωτερικό ταξίδι, αλλά και ένα εσωτερικό ταξίδι με αφετηρία την υποκειμενικότητα. Μιλά για τη διαπάλη ανάμεσα στη λογική, που οδηγεί την ψυχή του ατόμου στον Θεό, και στη σαρκική επιθυμία, που απομακρύνει την ψυχή από τον Θεό. Βασίζεται στην πίστη για το μοναδικό και το αδιαίρετο της ψυχής του ατόμου και την ικανότητά της να υπερβαίνει την εγκόσμια ζωή και να τείνει προς την αθανασία. Ο Αυγουστίνος όχι μόνο εξέ-

φρασε αυτή τη διαπάλη στην αυτοβιογραφία του, αλλά επίσης εδραίωσε τη χριστιανική φιλοσοφία της ψυχής που είναι αθάνατη, και επομένως αγνή και αμετάβλητη, ελεύθερη, μία και αδιαίρετη. Όμως, αυτή η ψυχή είναι εγκλωβισμένη σε ένα θνητό σώμα και με κάποιο τρόπο καταφέρνει να εκτίθεται στον ακάθαρτο και μεταβαλλόμενο κόσμο στον οποίο ζουν οι άνθρωποι. Μετά τον Αυγουστίνο και για χίλια χρόνια, οι χριστιανοί σχολαστικοί φιλόσοφοι προσπάθησαν να συμφιλιώσουν αυτά τα ασύμβατα στοιχεία και δημιούργησαν μια διανοητική κουλτούρα που ακόμη μας ακολουθεί.

Η δική μας ψυχολογία έχει τις ρίζες της σε αυτή την κουλτούρα και είναι στενά συνδεδεμένη μαζί της. Φυσικά, αναφερόμαστε συχνά στη βουδιστική ή ινδουιστική ψυχολογία, αλλά αυτές οι ανατολικές ψυχολογίες είναι σωτηριολογικές και ασχολούνται περισσότερο με τη διαφώτιση παρά με τη γνώση. Υπάρχει και χριστιανική σωτηριολογία, αλλά η ψυχολογία δεν προήλθε από αυτή. Αντίθετα, προέκυψε από την επίμονη επιθυμία να βρεθεί το νόημα της ατομικής ύπαρξης μέσω μιας διανοητικής ταξινόμησης του κόσμου. Επιπλέον, οριοθετήθηκε από την άποψη της ελληνικής φιλοσοφίας για το νου και το σώμα και την αλληλεπίδρασή τους, η οποία αφομοιώθηκε από το χριστιανισμό, κάτι που δεν έχει το αντίστοιχό του στην ανατολική σκέψη. Αυτή η άποψη διχотоμεί το νου σε *anima* και *animus*, τα οποία έγιναν γνωστά από τον Jung ως θηλυκό και αρσενικό αρχέτυπο και προέκυψαν από τη μελέτη του για τις αποκρυφιστικές γραφές, ειδικά την αλχημεία. Αυτή η διαίρεση είναι λιγότερο απόκρυφη απ' όση πίστευε ο Jung και δεν πρόκειται για «διαφοροποίηση του πνεύματος που ξεκίνησε κατά τον χριστιανικό Μεσαίωνα» (Jung, 1968, σ. 68), καθώς είχε ήδη εδραιωθεί ως διάκριση στον λατινικό λόγο κατά τα χρόνια του Χριστού και εμφανίζεται στα γραπτά του Αυγουστίνου.

3 Οι καταβολές της «ψυχολογίας»: Animus και Anima

Η λέξη «ψυχολογία» εμφανίστηκε για πρώτη φορά τον 16ο αιώνα και το πρώτο βιβλίο με τίτλο *Ψυχολογία* εκδόθηκε το 1590 από τον προτεστάντη θεολόγο Rudolph Goclenius (1547-1628). Το αντικείμενο του βιβλίου ήταν η *animus*, η αθάνατη πνευματική ψυχή, που χρησιμοποιεί τις αιώνιες αλήθειες για να αντιμετωπίσει τα εγκόσμια ζητήματα. Στη σχολαστική φιλοσοφία των προηγούμενων τεσσάρων αιώνων, και στη λατινική γλώσσα για πολύ περισσότερο, η *animus* ερχόταν σε αντίθεση με την *anima*, την ένσαρκε ψυχή, που ως οργανωτική αρχή του σώματος δεν μπορούσε να ζήσει

περισσότερο από αυτό. Οι αριστοτελικοί καθολικοί φιλόσοφοι, ακολουθώντας τον Θωμά τον Ακινάτη, συνήθως οικοδομούσαν τις ερμηνείες τους για τον άνθρωπο γύρω από την *anima*. Αν η ανθρώπινη ουσία περιεχόταν σε μια ένσαρκτη ψυχή, ήταν πιο εύκολο να καταλάβει κανείς πώς αυτή μπορούσε να αλλάζει με την εξέλιξη στη διάρκεια της ζωής, να υπόκειται σε μεταβαλλόμενα συναισθήματα και να είναι τόσο βαθιά ριζωμένη στον φυσικό κόσμο.

Σημαντικό προϊόν αυτής της καθολικής φιλοσοφίας ήταν η σκέψη του Michel de Montaigne (1533-1592), ο οποίος στα γραπτά του διερεύνησε περαιτέρω τις δυνατότητες της υποκειμενικότητας που είχε προτείνει ο Αυγουστίνος. Αλλά, σε αντίθεση με τη μονοδιάστατη προσήλωση του Αυγουστίνου στην πάλη κατά της εγκόσμιας επιθυμίας, ο Montaigne ήταν πιο ανεκτικός στην ανθρώπινη αδυναμία και λιγότερο επίμονος στην ανεύρεση της οικουμενικής αλήθειας. Ήταν συγγραφέας της Αναγέννησης, ένας ανθρωπιστής εξοικειωμένος με τα έργα της κλασικής φιλοσοφίας και λογοτεχνίας, που είχαν γίνει προσιτά μόλις πρόσφατα κατά τον 16ο αιώνα, και έδειχνε έντονο ενδιαφέρον για τις ιστορίες των εξερευνητών. Παρατήρησε ότι διαφορετικοί πολιτισμοί είχαν φτάσει σε πολύ διαφορετικά συμπεράσματα για τη θρησκεία, την ηθική και τον κόσμο, γεγονός που υπονόμει τις αντιλήψεις περί θεόσταλτου οικουμενικού λόγου. Ήταν λοιπόν σκεπτικιστής, αλλά όχι ως προς τη θρησκεία. Μετά τις συζητήσεις του 19ου αιώνα περί εξέλιξης, είναι πολύ εύκολο να θεωρούμε τη θρησκεία κάτι που βρίσκεται σε αιώνια αντίθεση με την επιστήμη, και το σκεπτικισμό μία κατεξοχήν επιστημονική στάση. Αλλά κατά τον 16ο και 17ο αιώνα, η ρητορική του σκεπτικισμού αποτελούσε μέρος της θρησκευτικής διαμάχης και συχνά χρησιμοποιούνταν για να υπονομεύσει την πίστη στη λογική και να αποκαταστήσει την πίστη στην παραδοσιακή θρησκεία. Οι επιστημονικές ανακαλύψεις και η γνώση άλλων πολιτισμών αποτελούσαν δυνάμει απειλές για τη θρησκευτική παράδοση. Μια αμυντική διέξοδος σε αυτή την κατάσταση ήταν ακριβώς ο σκεπτικισμός απέναντι σε κάθε ισχυρισμό περί απόλυτης γνώσης που βασίζεται στη λογική και όχι μόνο στον ισχυρισμό περί αθανασίας της ψυχής. Αυτή η μορφή σκεπτικισμού άνοιγε το δρόμο όχι απαραίτητα στον αθεϊσμό, αλλά στο φιντεϊσμό, δηλαδή στη νομιμοποίηση της γνώσης μέσω της πίστης και όχι της λογικής. Οι καθολικοί χρησιμοποίησαν τη σχετικότητα της κοσμικής γνώσης για να υποστηρίξουν την πίστη στην παραδοσιακή σοφία της Εκκλησίας και να αμφισβητήσουν τη δύναμη της λογικής.

Αυτή η λογική, εγγενής στη υπερβατική *animus*, είχε χρησιμοποιηθεί παραδοσιακά για να ανυψώσει τους ανθρώπους πάνω από τη φύση. Ωστόσο, ο Montaigne παραθέτει πάρα πολλές ανεκδοτολογικές ιστορίες στα γραπτά του, για να καταδείξει την εξυπνάδα και το αίσθημα ηθικής των ζώων από τη μία και την ανοησία των ανθρώπων από την άλλη, καθιστώντας έτσι το

διαχωρισμό τους δυοδιάκριτο. Αυτή είναι η αφετηρία της ψυχολογίας της *anima*, της οποίας οι δύο βασικές αρχές είναι ότι δεν υπάρχει σαφής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στα ζώα και τους ανθρώπους και ότι η γνώση και η λογική είναι πολιτισμικά καθορισμένες. Πρόκειται για μια ψυχολογία του σχετικισμού, μια πιθανή απειλή για τη δύναμη των υποστηρικτών της απόλυτης, οικουμενικής γνώσης, και μάλιστα όχι μόνο της γνώσης της χριστιανικής Εκκλησίας αλλά και της επιστήμης.

Οι προτεστάντες θεολόγοι, όπως ο Rudolf Goclenius, δυσαρεστημένοι με τους κινδύνους που ενείχε αυτή η κοσμική στάση των καθολικών, με την τάση της να συγχέει την ένσαρκη *anima* με την αγνή, αθάνατη, μία και αδιάρετη *animus*, επαναπροσδιόρισαν τον παραδοσιακό διαχωρισμό, επικεντρώνοντας στην ίδια την *animus* και παραμερίζοντας το πρόβλημα της ενσάρκωσης της ψυχής. Αυτό το διανοητικό εγχείρημα ονομάστηκε «Ψυχολογία» και έτσι, κατά τη γένεση και την πρώτη ονομασία της, «η “ψυχολογία” διαχώρισε το λόγο για την *anima* από αυτόν για την *animus*» (Vidal, 1993). Τη διάκριση αυτή την έκανε εστιάζοντας σε μια οντότητα πλησιέστερη στις αιώνιες αλήθειες της λογικής και των μαθηματικών και όχι στους μετατοπιζόμενους κύκλους της αγάπης και του μίσους, της γέννησης και του θανάτου, της λήψης τροφής και της αποβολής των περιττωμάτων. Αυτή είναι η ψυχολογία της *animus*. Σηματοδοτεί την έναρξη της σύγχρονης ψυχολογίας, που είναι το προϊόν μιας συνεχούς αντίθεσης μεταξύ αυτών των δύο εκδοχών της χριστιανικής ψυχής, ανάμεσα στην ψυχολογία της *animus* και την ψυχολογία της *anima*. Οι ονομασίες αυτές εγκαταλείφθηκαν όταν η λατινική γλώσσα εξέπεσε, αλλά η διαλεκτική συνεχίστηκε – με στόχο όχι πια τη συμφιλίωση της φιλοσοφικής παράδοσης με το χριστιανισμό, αλλά ως πηγές ανταγωνιστικών ερμηνειών της νόησης.

4 Η Κοινωνία του Ιησού, ο Descartes και οι καταβολές της «συνείδησης»

Μπορεί οι αυστηροί προτεστάντες φιλόσοφοι της Μεταρρύθμισης να παραγκώνισαν τους αριστοτελικούς φιλοσόφους, με το ενδιαφέρον τους να κατανοήσουν το δημιούργημα του Θεού σε όλη τη γήινη διάστασή του και παραμελώντας κάπως την αθάνατη ψυχή και τις αιώνιες αλήθειες, αλλά αυτό δεν κράτησε για πολύ. Η Αντιμεταρρύθμιση, με ηγέτη τον Ιγνάτιο Λογιόλα (1491-1556) και το Τάγμα των Ιησουιτών που αυτός ίδρυσε, βρισκόταν ήδη σε εξέλιξη και σύντομα αποκατέστησε την ισορροπία. Το βιβλίο του Λογιόλα

*Οι Πνευματικές Ασκήσεις*¹ που γράφτηκε γύρω στο 1523, υποδείκνυε τον τρόπο με τον οποίο μπορούσε κανείς να αποστασιοποιηθεί από τον κόσμο και να ανακτήσει την αθάνατη ψυχή μέσω διαλογισμού σε μακροχρόνια αναχώρηση σε ησυχαστήριο. Ο Λογιόλα ήταν στρατιώτης και το βιβλίο του γράφτηκε με την ακρίβεια και τη λεπτομέρεια ενός στρατιωτικού εγχειριδίου. Η μεθοδική του προσέγγιση, μετριασμένη από χριστιανική γλυκύτητα, εκφράστηκε σε ένα από τα πιο αποτελεσματικά εκπαιδευτικά συστήματα που υπήρξαν στον κόσμο.

Για ένα διάστημα, η καλύτερη σχολή των Ιησουιτών ήταν της La Flèche, κοντά στο Παρίσι, η οποία εγκαινιάστηκε μεγαλοπρεπώς από τον Ερρίκο Δ'. Ένας από τους μαθητές της, το 1606, ήταν ο René Descartes (1596-1650), του οποίου το βιβλίο *Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας*² αποτελεί θεμελιώδες έργο για τη σύγχρονη σκέψη, συμπεριλαμβανομένης της ψυχολογίας, με μια δομή παρόμοια με αυτή της ιησουιτικής σκέψης. Ο Descartes ξεκινά περιγράφοντας την απόσυρση προς μια πλήρη υποκειμενικότητα, όπου τίποτε σχετικό με τον κόσμο δεν θεωρείται δεδομένο, και κατόπιν προσπαθεί να εδραιώσει, μέσα από την υποκειμενικότητα, τη βάση της γνώσης μας για την εξωτερική πραγματικότητα. Στο συμπέρασμά του περιγράφει πώς η αθάνατη ψυχή (η *animus*), η πηγή του οικουμενικού λόγου, μπορεί να συνδεθεί αλλά και να παραμείνει ξέχωρη από το καθαρά μηχανικό σώμα. Ο λόγος είναι οικουμενικός, γιατί συνδέεται με τη λογική και τα μαθηματικά, και μπορεί να εδραιώσει τη γνώση με την εφαρμογή μιας μεθόδου, αυτής των καθαρών και διακριτών ιδεών. Η εν λόγω μέθοδος, που διατυπώθηκε στο έργο του Descartes *Κανόνες για την Καθοδήγηση του Πνεύματος*³ έχει μετεξελιχτεί σε αποδεκτή συνταγή για την απόκτηση της εμπειρικής γνώσης: προχωρούμε βήμα βήμα και κάθε βήμα είναι ξεκάθαρο και διακριτό και οδηγεί στο επόμενο. Με την εφαρμογή αυτής της μεθόδου, ο Descartes ξεκίνησε τη σύγχρονη μελέτη για τον τρόπο με τον οποίο ο νους του ανθρώπου χρησιμοποιεί τη λογική σκέψη ή την εμπειρία στα προϊόντα των αισθήσεων, ειδικά της όρασης, προκειμένου να αποκτήσει γνώση για τον κόσμο μέσα στον οποίο τελεί υπό ενσάρκωση. Αυτή η ικανότητα εφαρμογής της λογικής σκέψης για την απόκτηση γνώσης ήταν, σύμφωνα με τον Descartes, δοσμένη από τον Θεό και εγγενής στα ανθρώπινα όντα.

1. Loyola, I. (1950) *The Spiritual Exercises*, London, Mowbray (1η έκδ. 1635) [ελλ. έκδ.: *Οι Πνευματικές Ασκήσεις*, μτφρ. Κ. Ζάβρας, Αθήνα, Ιάμβλιχος, 1990].
2. Descartes, R. (1641) *Meditationes de Prima Philosophiae* [ελλ. έκδ.: *Στοχασμοί περί της Πρώτης Φιλοσοφίας*, μτφρ. Ε. Βανταράκης, Αθήνα, Εκκρεμές, 2003].
3. Descartes, R. (1701) *Regulae ad Directionem Ingenii*, αγγλ. έκδ. στο Cottingham, J., Stoothoff, R. και Murdoch, D. (1984) *The Philosophical Writings of Descartes*, τόμ. 1, Cambridge, Cambridge University Press.

Από πολλές απόψεις αυτή η μελέτη του νου παρέμεινε εστιασμένη στην *animus*, της οποίας οι καταβολές στη χριστιανική πολυπλοκότητα της φιλοσοφίας ξεχάστηκαν. Ήταν περισσότερο μια έρευνα της γνώσης παρά μια έρευνα των συναισθημάτων και των πράξεων, που ανήκαν στο πεδίο της λησμονημένης πια *anima*. Όπως η *animus*, έτσι και ο νους ή η ψυχή, σύμφωνα με τον Descartes, ήταν μοναδικά, αδιαίρετα και ανεξάρτητα από το σώμα στην ουσία τους, αν και προσωρινά προσκολλημένα σε αυτό. Αυτές οι παράμετροι αποδόθηκαν με τη λέξη «συνείδηση». Η συγκεκριμένη λέξη, η οποία κυριολεκτικά σημαίνει «συν-γνωρίζοντας»⁴, αρχικά χρησιμοποιήθηκε ακριβώς με αυτό τον τρόπο κατά τον 17ο αιώνα, ως κοινή γνώση στο πλαίσιο μιας ομάδας ανθρώπων. Αργότερα ο John Locke (1632-1704) τη χρησιμοποίησε για τη «συν-γνώση», που πίστευε ότι λάμβανε χώρα στο ανθρώπινο μυαλό: «Η συνείδηση είναι η αντίληψη του τι συμβαίνει στο ίδιο το μυαλό του Ανθρώπου» (John Locke, 1975/1689, σ. 115) και «Τίποτε άλλο εκτός από τη συνείδηση δεν μπορεί να συνενώσει τις χωριστές Υπάρξεις στο ίδιο Πρόσωπο, η Ταυτότητα του Ουσιώδους δεν μπορεί να το κατορθώσει» (σ. 344). Έτσι, η συνείδηση συνενώνει το παρελθόν με το παρόν και τις διαφορετικές πηγές αισθητηριακών ερεθισμάτων σε έναν μοναδικό, αδιαίρετο και ξεχωριστό εαυτό.

4. «Consciousness». (Σ.τ.Μ.)

Το βιβλίο αυτό παρουσιάζει ένα ευρύ φάσμα κεντρικών ζητημάτων που απασχόλησαν τα διάφορα επιστημονικά πεδία της κοινωνικής ψυχολογίας στην ιστορική της διαδρομή, από τις αρχές της εμφάνισής της έως τις ποικίλες σημερινές διαμάχες.

Τα βασικά ερωτήματα που διερευνώνται αφορούν τη φύση της επιστήμης και την υπόσταση της «ψυχολογίας ως επιστήμης», τις περιγραφικές και κριτικές θεωρίες, και τους διάφορους τρόπους με τους οποίους η κοινωνική ψυχολογία εφαρμόζεται στην κοινωνική και πολιτική σφαίρα. Καθαρά δομημένο και αντλώντας από πολλές διαφορετικές οπτικές, το βιβλίο αυτό εισάγει τους φοιτητές και τις φοιτήτριες στις σημαντικές συζητήσεις γύρω από το τι συγκροτεί έγκυρο επιχείρημα και αξιόπιστη έρευνα στην κοινωνική ψυχολογία, ποιοι είναι οι στόχοι, οι σκοποί και το αντικείμενό της, και σε ποιο βαθμό η κοινωνική ψυχολογία δικαιούται να αυτοαποκαλείται κοινωνικός θεσμός ικανός να συμβάλει σε ζητήματα κοινωνικής ρύθμισης.

Ο **Roger Sapsford** διδάσκει κοινωνική ψυχολογία στο Τμήμα Ψυχολογίας στο Teesside University.

Ο **Arthur Still** είναι επίτιμος ερευνητικός εταίρος στο Τμήμα Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Durham.

Η **Dorothy Miell** είναι καθηγήτρια ψυχολογίας στο Open University.

Ο **Richard Stevens** είναι πρόεδρος του Προγράμματος Ψυχολογίας στο Open University.

Η **Margaret Wetherell** είναι καθηγήτρια κοινωνικής ψυχολογίας στο Open University.

ISBN 960-455-114-0

9 789604 551149

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4114